

Матеріали до «Словника граматичного керування дієслів»

Концепцію «Словника граматичного керування дієслів» (далі Словника) створено на основі тісного зв'язку валентності та явищ керування, або валентно зумовленого керування. Керування, услід за І. Р. Вихованцем, тлумачимо як «форму (спосіб) підрядного зв'язку, що стосується значеннево передбачуваної опорним словом сполучуваності непрямих відмінків іменників без прийменників і з прийменниками» [4: 37], тобто семантичним підґрунтям керування слугує семантико-синтаксична валентність. Її кваліфікують як здатність предиката (ознакового слова) сполучатися з іншими (здебільшого неознаковими) словами, мати певну кількість відкритих позицій, що можуть (факультативна валентність) або мають (обов'язкова валентність) заповнюватися одиницями відповідної семантичної природи [4: 123]. Саме валентність «точно окреслює межі керування, зараховуючи до нього тільки ті залежні компоненти, яких вимагає лексико-граматична природа опорного слова» [3: 78]. Керування є формальним виявом семантичної валентності ознакових слів. Воно збігається з формально-синтаксичною валентністю: зумовлені валентністю предиката дії чи стану непередикатні іменникові компоненти (аргументи) мають формальне вираження в певній безприйменниковій чи прийменниково-відмінковій формі, що виконує функцію керованого другорядного члена речення.

Керованими вважатимемо ті словоформи, які породжені валентністю слів зі значенням дії, процесу, стану тощо. Саме тому в Словнику подаватимемо нормативні форми вираження тільки валентно залежних одиниць – іменників із семантичними функціями об'єкта, адресата, інструменталія (знаряддя чи засобу дії) та локатива (місцеперебування, вихідний і кінцевий пункти руху, шлях руху).

У граматичній системі мови з огляду на прямий порядок слів у реченні розмежовують лівобічну та правобічну валентність предиката і відповідно лівобічні та правобічні валентно зумовлені компоненти. Семантичні функції виконавця дії та носія процесу, стану, якості, кількісної ознаки зараховують до лівобічної валентності, решту семантичних функцій компонентів – до правобічної. Для української мови типовою є правобічна позиція керованого компонента, тоді як лівобічна звичайно стосується явищ координації.

Формальне вираження лівобічної позиції валентно залежного дієслівного компонента в сучасній українській літературній мові здебільшого не становить труднощів, тому в Словнику будуть подані форми вираження лише правобічних валентно зумовлених компонентів, що співвідносяться з об'єктивними, адресатними, інструментальними та локативними синтаксемами, а у формально-синтаксичній структурі речення вони є приприлюдковими керованими другорядними членами.

За формою залежного слова розмежовуємо керування власне-відмінкове (безприйменникове, безпосереднє), коли це слово виражене безприйменниковим відмінком (*завдячую батькам, писати матері*), і прийменниково-відмінкове (прийменникове, опосередковане), коли підпорядкування відбувається за допомогою прийменників (*піклуватися про дітей, чекати на друга*).

Завдання Словника – виявити й лексикографічно зафіксувати дієслівне керування, морфологічне вираження якого є типовим для сучасної української літературної мови та становить труднощі граматичного плану, а також запропонувати нормативне формовживання. Цей чинник визначатиме обсяг Словника.

За своїм характером Словник буде лексикографічно-граматичною працею, в якій уперше в сучасному українському мовознавстві на теоретичних засадах семантико-синтаксичної валентності буде проаналізоване валентно зумовлене граматичне керування дієслів та системно описане типове для сучасної української літературної мови морфологічне вираження значеннево залежних від них форм іменникових компонентів.

Побудова Словника та словникової статті

Статті в Словнику буде абетковано за реєстровими одиницями. Структура словникової статті передбачає наявність таких складників.

I. Реєстрове слово у вихідній формі.

II. Тлумачення лексичного значення реєстрового слова.

III. Аналіз правобічних валентно зумовлених компонентів:

1. Семантична кваліфікація правобічного валентно зумовленого компонента.
2. Питальне слово.
3. Форма морфологічного вираження.
4. Найуживаніші іменники та займенники, з якими поєднується реєстрове дієслово.
5. Ілюстративний матеріал.

I. Характеристика реєстрових слів

Реєстровими одиницями Словника є дієслова. Джерелом їхнього добору слугують Словник української мови в 11 томах [8], Великий тлумачний словник сучасної української мови [1] та «Український орфографічний словник» [11].

Для кожного дієслова визначатимемо граматичну категорію виду: *недок.* (недоконаний), *док.* (доконаний) або *недок. і док.* (для двовидових дієслів). Парновидові дієслова подаватимемо у формі інфінітива недоконаного виду. Поряд із ним стоятиме інший член видової пари – інфінітив дієслова доконаного виду. Валентно зумовлені керовані компоненти обох членів видової пари буде проаналізовано в одній словниковій статті. Інфінітиви парновидових дієслів доконаного виду подаємо також у реєстрі Словника за абеткою, але з відсиланням до словникової статті відповідного дієслова недоконаного виду, напр.: **ЗБУДУВА́ТИ** *див.* **БУДУВА́ТИ, ПРОЧИТА́ТИ** *див.* **ЧИТА́ТИ** й под.

До реєстру Словника увійдуть однозначні й багатозначні дієслова. Для багатозначних дієслів буде визначено сукупність валентностей лексико-семантичних варіантів (ЛСВ). До семантичної структури таких багатозначних одиниць, окрім прямих лексичних значень, уходять також переносні, спеціально-термінологічні, фразеологічно зумовлені, діалектні, розмовні, застарілі та ін. Стилiстичне маркування ЛСВ впливає на кількість і «якість» правобічних валентностей. Зважаючи на це, у Словнику будуть проаналізовані лише ті стилістично нейтральні та марковані однозначні дієслова чи їхні ЛСВ, розгляд яких є важливим із погляду його завдань.

II. Тлумачення лексичного значення реєстрового слова

З огляду на те, що саме лексико-семантична природа ознакового слова визначає кількість та семантичні функції його валентно залежних іменникових компонентів, у Словнику подамо тлумачення лексичного значення кожного реєстрового дієслова чи його ЛСВ. У словниковій статті багатозначного реєстрового слова кожен ЛСВ виділимо окремо і позначимо його арабською цифрою (1., 2., 3. і т. д.). Семантичні відтінки в межах ЛСВ виокремимо лише за умови труднощів у формальному вираженні керованих іменників. Такі семантичні відтінки тлумачимо в межах відповідних ЛСВ, використовуючи для них дві скісні риски (//).

III. Аналіз правобічних валентно зумовлених компонентів:

1. Семантична кваліфікація правобічного валентно зумовленого компонента

Після тлумачення прямого лексичного значення дієслова або ЛСВ багатозначного дієслова будуть визначені та схарактеризовані всі правобічні валентно залежні компоненти, кількість та семантичне розмежування яких зумовлене належністю опорного слова до певного семантичного типу предиката.

У Словнику представимо кількарівневу семантичну класифікацію **об'єктних значень**. На першому рівні, спираючись на запропоновану І. Р. Вихованцем семантичну класифікацію предикатів, усі об'єктні значення поділяємо на об'єкти дії, об'єкти процесу, об'єкти стану. На другому рівні в межах загального значення об'єктності вирізняємо власне-об'єкт, об'єкт обмеження, об'єкт-співучасник дії, об'єкт-співучасник процесу, об'єкт-співучасник стану, об'єкт приєднання, об'єкт відокремлення, об'єкт віддалення, об'єкт оформлення / сукупності, об'єкт мовлення та ін., а також об'єктні значення синкретичного типу, такі як просторовий об'єкт (об'єкт-локатив), суб'єкт-об'єкт, об'єкт-матеріал, об'єкт-речовина, об'єкт-джерело дії, процесу, стану, об'єкт-засіб та ін.

Адресатному значенню властиве менше семантичне розгалуження. Його диференціюємо на адресат дії та адресат стану.

Локативні значення диференціюємо на 3 типи: 1) динамічні значення напрямку руху – вихідний пункт руху / переміщення та кінцевий пункт руху / переміщення; 2) динамічне значення шляху руху / переміщення; 3) значення статичної локалізації (місцеперебування).

Значення інструментальності поділяємо на знаряддя дії та засіб дії з семантичними варіантами засіб дії – речовина, засіб дії – матеріал і под., а також засіб руху та засіб переміщення.

Послідовність розташування правобічних валентно залежних компонентів у словниковій статті зумовлена характером (силою) їхнього підрядного зв'язку з опорним словом: одні з них посідають за силою керування центральніше, інші ж – периферійніше місце. «У правобічній валентності, – наголошує І. Р. Вихованець, – синтаксеми щодо сили керування розташовуються так: найцентральнішу позицію займає об'єктна синтаксема, яка найтісніше поєднана з предикатом, за нею розташована адресатна синтаксема, для якої характерний дещо слабкіший зв'язок із опорним словом, далі локативна синтаксема напрямку з більш послабленим порівняно з адресатною синтаксемою підрядним зв'язком, і найпериферійніша ланка стосується інструментальної синтаксеми» [3: 80].

2. Питальне слово

Керування є формою підрядного синтаксичного зв'язку, за якого опорне дієслово вимагає залежного іменника в певній відмінковій чи прийменниково-відмінковій формі. На семантичну та граматичну залежність керованих іменникових компонентів від опорних дієслів указують питальні слова *що? кому? для кого? звідки? куди? чим?* і под. Їх буде наведено до кожного валентно зумовленого іменника.

3. Форма морфологічного вираження

В українській мові для вираження валентно зумовлених керованих компонентів наявні спеціалізовані безприйменникові (синтетичні) та прийменниково-відмінкові (аналітичні) морфологічні форми. Вони можуть реалізуватися в морфологічних варіантах (відмінкових формах), один з яких є основним, а інші – периферійними. Зокрема, спеціалізованим морфологічним засобом вираження об'єктного значення є знахідний безприйменниковий відмінок, адресатного – давальний безприйменниковий відмінок, інструментального – орудний безприйменниковий відмінок, локативного – прийменникові форми місцевого відмінка. Водночас нерідко відбувається переміщення одного відмінка зі своєї первинної позиції в зону іншого відмінка, унаслідок чого і з'являються периферійні морфологічні варіанти. Тому в словниковій статті після семантичної кваліфікації кожного валентно залежного компонента подаємо всі варіанти його морфологічного вираження (спочатку основні, а потім периферійні), що є типовими для сучасної української літературної мови, указуючи відмінкову форму без прийменника чи з прийменником (за наявності), у разі потреби – рід, число та належність до класу істот чи неістот. Назви відмінків, родів та форм числа іменників подаємо скорочено: *Н. в.* (називний), *Р. в.* (родовий), *Д. в.* (давальний), *Зн. в.* (знахідний), *Ор. в.* (орудний), *М. в.* (місцевий); *чол. р.* (чоловічий рід), *жін. р.* (жіночий рід), *середн. р.* (середній рід); *одн.* (однина), *мн.* (множина). Збіг відмінкових форм передаватимемо знаком «=», напр.: *Зн. в. = Р. в., Зн. в. = Н. в.*

Найбільші труднощі в сучасній українській літературній мові становить морфологічне вираження власне-об'єкта формами родового та знахідного відмінків, зумовлене родом іменника, формою числа, належністю до класу істот чи неістот та відсутністю / наявністю при дієслові частки *не* (стверджувальна чи заперечна конструкція). Тому в Словнику спочатку подаватимемо стверджувальні конструкції, потім – заперечні й дотримуватимемо такої послідовності розташування в них словоформ: *жін. р. істот одн., жін. р. істот мн., жін. р. неістот одн., жін. р. неістот мн.; чол. р., середн. р. істот одн., чол. р., середн. р. істот мн., чол. р., середн. р. неістот одн., чол. р., середн. р. неістот мн.*

4. Найуживаніші іменники та займенники, з якими поєднується реєстрове дієслово

Після форми (форм) морфологічного вираження кожного валентно залежного компонента буде наведено найуживаніші іменники та займенники, з якими поєднується визначене реєстрове дієслово

5. Ілюстративний матеріал

Реалізацію конкретної правобічної валентності відповідною керованою формою в мовленні ілюструємо матеріалом, дібраним із усної народної творчості, художньої літератури, наукових текстів, публіцистики та мережі Інтернету, зрідка – модельованими конструкціями.

Далі подаємо зразки укладених словникових статей граматичного керування дієслів.

АДРЕСУВА́ТИ, *недок. і док.*

1. Надсилати на певну адресу.

Власне-об'єкт дії:

Що? (*жін. р. неістот одн. і мн.: 3н. в., у заперечних реченнях – Р. в. і 3н. в.):* листівку, телеграму, бандероль. **Два листи, відкритку і один номер газети, що адресувала до Сембратовича, дістав і хоч трохи заспокоївся** (М. Коцюбинський); **Адресувати** листівки (*мн.*); **Не адресувати листівки** (*одн.*); **Не адресувати листівку; Не адресувати листівок; Не адресувати листівки** (*мн.*).

Що? (*чол. р., середн. р. неістот одн.: Р. в. і 3н. в. = Н. в., у заперечних реченнях – Р. в.; чол. р., середн. р. неістот мн.: 3н. в. = Н. в., у заперечних реченнях – Р. в. і 3н. в.):* листа (лист), конверта (конверт). **В останні роки перед війною навіть листа не можна було адресувати по-українськи – на пошти не приймали** (Українська правда); **Адресувати свій лист можна як окремому користувачеві, так і групі людей** (Інтернет); **Адресувати листи друзеві; Не адресувати листа друзеві; Не адресувати листів друзеві; Не адресувати листи друзеві.**

Адресат дії:

Кому? (*Д. в.):* матері, батькові, дружині, подрузі, колезі, Наталці, Олійнику, їй, йому, нам, усім. [Федерація футболу України] **спромоглася тільки на те, щоб адресувати листа голові Івано-Франківської облради Ігорю Олійнику** (Інтернет); **Лист необхідно адресувати завідувачу кафедри зв'язків з громадськістю, психології та педагогіки НА УКМА Корольку В. Г.** (Інтернет).

Для кого? (*для + Р. в.):* для матері, для дружини, для батьків, для сина, для колеги, для Наталки, для неї, для нього, для всіх. **Адресувати телеграму для дружини.**

До кого? (до + Р. в.): до матері, до батька, до дружини, до подруги, до колеги, до Василя, до Олійника, до неї, до нього, до нас, до всіх. *Молоді робітники заводу адресували своє послання до правителя Румунії, генерала Антонеску* (В. Кучер); *Два листи, відкритку і один номер газети, що адресувала до Сембратовича, дістав і хоч трохи заспокоївся* (М. Коцюбинський).

Вихідний пункт руху:

Звідки? (з/із/зі + Р. в.): з/із лікарні, з/із канцелярії, з/із адміністрації.

Листа адресовано з Адміністрації Президента України.

Кінцевий пункт руху:

Куди? (на + Зн. в.): на адресу, на село, на кордон, на південь, на Україну. *Друзям на ближні і дальні кордони я адресую листи* (П. Дорошко); *Адресувати листа на директора; Адресувати телеграму на училище.*

в/у + Зн. в.: в/у Чернігів. Листи і посилки прошу адресувати в м. Чернігів (М. Коцюбинський).

до +Р. в.: до Києва. Адресувати бандероль до Києва.

2. *перен.* Звертати, скеровувати до кого-небудь.

Власне-об'єкт дії:

Що? (*жін. р. неістот одн. і мн.: Зн. в., у заперечних реченнях – Р. в. і Зн. в.*): скаргу. *Свою скаргу він адресував зараз більше Віруньці* (О. Гончар); *Адресувати скарги (мн.) дружині; Не адресувати скарги (одн.) дружині; Не адресувати скаргу дружині; Не адресувати скарг дружині; Не адресувати скарги (мн.) дружині.*

Що? (*чол. р., середн. р. неістот одн. і мн.: Зн. в. = Н. в., у заперечних реченнях – Р. в. і Зн. в. = Н. в.*): твір, погляд, слова. *Лебідь сидів навпроти Надії і до кожного загального адресував їй свій тост, особистий* (Я. Баш); *Адресувати твори дітям; Не адресувати тосту іменинникові; Не адресувати тост іменинникові; Не адресувати своїх творів дітям; Не адресувати свої твори дітям.*

Що? (*чол. р. неістот одн.: Р. в. і Зн. в. = Н. в., у заперечних реченнях – Р. в.; чол. р. неістот мн.: Зн. в. = Н. в., у заперечних реченнях – Р. в. і Зн. в. = Н. в.*): вірша (вірш), сонета (сонет). *Вірша Е. Андіївської можна адресувати виключно*

*певній частині читацької аудиторії (Інтернет); Образ коханої, якій Максим Рильський адресує свій вірш, абстрактний (Інтернет); Юним читачам В. Слалчук адресує вірші та оповідання, які вчать шанувати старших, творити добро, бути чесними і порядними (Інтернет); **Не адресувати сонета коханій; Не адресувати сонетів коханій; Не адресувати сонети коханій.***

Адресат:

Кому? (Д. в.): матері, дочці, друзові, вчителеві, народові, Ользі, тобі, мені, усім. *Та й вона знала добре, чула всі слова, які він адресував Олі* (П. Загребельний); *Він [Островський] завжди адресував свої твори всьому народові* (О. Левада); *Всі гріхи і промахи поліції ви адресуєте мені* (І. Цюпа).

До кого? (до + Р. в.): до матері, до дочки, до друга, до вчителя, до народу, до Ольги, до тебе, до мене, до всіх. *Кожну скаргу можна і треба адресувати одразу до кількох інстанцій* (Інтернет); *Вірш адресую до тебе* (Ю. Яновський); *Головні претензії слід адресувати до нас самих, українців* (Інтернет).

Для кого? (для + Р. в.): для матері, для дочки, для друга, для вчителя, для народу, для Ольги, для тебе, для мене, для всіх. *Адресувати твори для народу.*

АРГУМЕНТУВА́ТИ, недок. і док.

Наводити аргументи, докази; обґрунтовувати.

Власне-об'єкт дії:

Що? (жін. р. неістот одн. і мн.: Зн. в., у заперечних реченнях – Р. в. і Зн. в.): думку, поведінку, позицію, версію. *Наводжу слова Форменка, що аргументують його версію* (Людина і світ); *Аргументувати свої думки; Не аргументувати своєї поведінки; Не аргументувати свою поведінку; Не аргументувати своїх думок; Не аргументувати свої думки.*

Що? (чол. р., середн. р. неістот одн. і мн.: Зн. в. = Н. в., у заперечних реченнях – Р. в. і Зн. в. = Н. в.): вчинок, погляд, твердження, ставлення, слова. *Майже кожне своє слово аргументувала заперечливим жестом руки* (І. Кириленко); *Аргументувати свої слова; Не аргументувати свого вчинку; Не аргументувати свій вчинок; Не аргументувати своїх слів; Не аргументувати свої слова.*

Засіб дії:

Чим? (Ор. в.): словами, жестами, принципами. Він з радістю по-збувся підпоручика Дуба, який, за своєю старою звичкою, кожне твердження **аргументував словами** (Я. Гашек); Цим моральним **принципом аргументував** М. Гоголь згубність для людини й природи пролетаризації селянина (Український світ); Вони не мали ніяких доказів, **нічим не могли аргументувати** підозріння про злочинну діяльність доктора Гальванеску – відомого наукового діяча (Ю. Смолич).

За допомогою чого? (за допомогою + Р. в.): за допомогою слів, за допомогою жестів, за допомогою фактів, за допомогою міркувань. Тезу щодо вигідності боргових позик **аргументують за допомогою** простої детермінованої моделі (Інтернет); Коли виникає необхідність пояснити переваги своєї продукції та послуг, **аргументувати** їхню цінність для споживачів можна **за допомогою відео** (Інтернет); ...**аргументувати за допомогою** вже відомих **положень** (Інтернет).

Адресат дії:

Кому? (Д. в.): батькам, дітям, учням, друзям, колегам, іншим, нам, їм. **Аргументувати дітям** шкідливість їжі з МакДональдсу **неможливо** (Інтернет); Ми готові **аргументувати опонентові** свою позицію (Інтернет); ...**аргументувати їм** свої міркування **не слід** (Інтернет).

АРОМАТИЗУВА́ТИ, недок.

Додавати ароматичні речовини до чого-небудь.

Власне-об'єкт дії:

Що? (жін. р. неістот одн. і мн.: Зн. в., у заперечних реченнях – Р. в. і Зн. в.): страву, воду, кімнату. У Вірменії з пелюсток айви готують національні салати, а в Китаї її плодами **ароматизують кімнати** (Знання та праця); До парфумерних товарів належать парфуми, одеколони, парфумерні набори і запашні води, основне призначення яких – **ароматизувати шкіру, волосся, одяг** (Інтернет); **Ароматизувати страви** (мн.) прянощами; **Не ароматизувати страви** (одн.) прянощами; **Не ароматизувати страву** прянощами; **Не ароматизувати страв** прянощами; **Не ароматизувати страви** (мн.) прянощами.

Що? (чол. р., середн. р. неістот одн. і мн.: Зн. в. = Н. в., у заперечних реченнях – Р. в. і Зн. в. = Н. в.): тісто, печиво, повітря,

напій, чай. *Ви самостійно можете ароматизувати кавовий напій, додавши в нього ваніль, гвоздику, імбир* (Інтернет); *Ароматизувати напої ваніліном; Не ароматизувати чаю лимоном; Не ароматизувати чай лимоном; Не ароматизувати напоїв ваніліном; Не ароматизувати напої ваніліном.*

Засіб дії:

Чим? (*Ор. в.*): ваніліном, корицею, горіхами, лимоном, плодами, есенцією, парфумами. *Ароматизувати тісто можна ваніліном, тонко розтертою корицею, дуже подрібненими смаженими горіхами, мигдалем та ін.* (Укр. страви); *Лавром ароматизували воду* (Інтернет); *Вологий пар можна ароматизувати запашними есенціями* (Інтернет).

Знаряддя дії:

За допомогою чого? (*за допомогою чого + Р. в.*): за допомогою приладу. *Можна ароматизувати повітря за допомогою спеціального приладу* (Інтернет).

БАЇВИТИ, ЗАБАВЛЯТИ, недок., док. ЗАБАЇВИТИ.

Забавляти, тішити, доглядати.

Власне-об'єкт дії:

Кого? (*жін. р. істот одн.: Зн. в., у заперечних реченнях – Р. в. і Зн. в.; жін. р. істот мн.: Зн. в. = Р. в., у заперечних реченнях – Р. в. = Зн. в.*): дитину, сестричку, Даринку, її. *Тайо помагав сестрі гріти воду, готувати їжу та бавив маленьку сестричку* (М. Трублаїні); *Насилу Христя забавила Маринку* (Панас Мирний); *Бавити дітей; Не зможти забавити дитину; Не зможти забавити дитину; Не забавити дітей.*

Кого? (*чол. р., середн. р. істот одн. і мн.: Зн. в. = Р. в., у заперечних реченнях – Р. в. = Зн. в.*): онуча, братика, Михайлика, його, усіх. *На полі під копою Сина забавляє* [Катруся] (Т. Шевченко); *Кармелюк поспішав у холодок під грушу до внука і радісно бавив його* (В. Кучер); *Забавляти синів; Не забавити сина; Не забавити синів.*

// Розважати чим-небудь.

Власне-об'єкт дії:

Кого? (*жін. р. істот одн.: Зн. в., у заперечних реченнях – Р. в. і Зн. в.; жін. р. істот мн.: Зн. в. = Р. в., у заперечних реченнях – Р. в. = Зн. в.*): дівчину, подругу, Оксану. *Всю компанію безмірно забавило це оповідання* (І. Франко); *Забавляти подруг;*

Не забавити подруги; Не забавити подругу; Не забавити подруг.

Кого? (чол. р., середн. р. істот одн. і мн.: Зн. в. = Р. в., у заперечних реченнях – Р. в. = Зн. в.): парубка, друга, дорослих, гостей, його, вас, нас. *На гімназійнім вечорі їй доручили забавляти поручника (Я. Качура); – Ви ще ніколи не були в Парижі? – питає [Софі]. – Ні, – кажу, – це ми уперше тут. – Ото усе ж вас бавитиме (Марко Вовчок); Забавляти парубків; Не забавити парубка; Не забавити парубків.*

Засіб дії:

Чим? (Ор. в.): піснями, анекдотами, виставою, розмовами. *Дівчат він забавляв своїми вигадками та жартами (І. Нечуй-Левицький).*

БАВИТИСЯ, ЗАБАВЛЯТИСЯ, недок.

1. Гратися. // Весело проводити час, розважатися. 2. Грати в яку-небудь гру.

Об'єкт-співучасник дії:

З/із ким? (з/із/зі + Ор. в.): з/із дітьми, з/із братом, з/із сестрою, з/із бабусею, з/із друзями, з/із хлопцями, з/із Олегом, зі мною, з/із нею, з/із нами, з/із іншими. *Неподалік була простора галявина, на якій він [Вовчик] полюбляв бавитися з друзями (Малютко); А бавитися можна з рибалкою? (Леся Українка); Василько тер мак і все поглядав то на двох сестричок, що бавились із котом, то на батька (М. Коцюбинський); Шепочуть сни, зітхають дзвінко І з вітром бавляться вони (А. Малишко).*

Засіб дії:

Чим? (Ор. в.): лялькою, м'ячем, іграшкою, шахами, розмовами. *Тут [у пана] Тарас коли не сам малював, що спаде йому на думку, то бавився усякими малюнками (Панас Мирний); Кучмієнко бавився виделкою, ножем, чайною ложечкою (П. Загребельний). Поки дитина забавлялася його здоровенними сивими усами, він [дід] йому [онуку] розказував грізні приповіді про давні чвари (Панас Мирний).*

У/в що? (у/в + Зн. в.): у/в шахи, у м'яча, у/в ляльки. **В коника бавиться** [Володя], за мотузочку мене прив'яже і цьвохає батіжком (О. Копиленко); **«У що ти бавився сьогодні?»** – запитала вона [мама] (Малютко).

// перен. Робити що-небудь несерйозно.

Засіб дії:

Чим? (Ор. в.): політикою, мистецтвом, вишиванням. *Нехай же тим часом устеляє в думках стежку до милого вишиваними рушничками, нехай бавиться вишиванням* (І. Нечуй-Левицький); [Паничі] *знічев'я бавилися віршописанням* (В. Еллан).

У/в що? (у/в + Зн. в.): у/в політику, у/в мистецтво. *Суддя старався про переведення до більшого міста, та сказали, щоб не бавився в політику* (Н. Кобринська).

БАЛОТУВА́ТИ, недок.

Закритим голосуванням обирати кого-небудь.

Власне-об'єкт дії:

Кого? (жін. р. істот одн.: Зн. в., у заперечних реченнях – Р. в. і Зн. в.; жін. р. істот мн.: Зн. в. = Р. в., у заперечних реченнях – Р. в. = Зн. в.): дружину, тітку, вчительку, Олену, її. **Балотувати** молоду **вчительку** до сільської ради; **Балотувати** молодих **вчителюк** до сільської ради; **Не балотувати** **дружини** в депутати; **Не балотувати** **дружину** в депутати; **Не балотувати** **дружин** в депутати.

Кого? (чол. р., середн. р. істот одн. і мн.: Зн. в. = Р. в., у заперечних реченнях – Р. в. = Зн. в.): батька, чоловіка, брата, друга, Івана, Приходька, тебе, його, їх, інших. *Боян Пайтич від імені Демократичної партії запропонував, щоб українці балотували свого представника* (Рідне слово); *Навіщо Ви його балотуєте нам в президенті?* (Братство); *Чому би Вас не балотувати?* (Інтернет); **Балотувати** своїх **представників** до студради; **Не балотувати** свого **представника** до студради; **Не балотувати** своїх **представників** до студради.

Просторовий об'єкт:

До чого? (до + Р. в.): до Верховної Ради, до міської ради, до обласної ради, до районної ради, до сільської ради, до місцевих рад. ...*буде балотувати свою силу до Верховної Ради* (Інтернет); **Балотувати** директора школи **до районної ради**.

Об'єкт обмеження:

Від/од кого? Від/од чого? (від/од + Р. в.): від/од партії, від/од політичної сили. *Зміни до закону про місцеві вибори не залишили*

мерам іншого вибору – вони повинні були балотувати від тієї чи іншої політсили (Інтернет).

БАЛОТУВА́ТИСЯ, *недок.*

Висувати свою кандидатуру для балотування.

Просторовий об'єкт:

До чого? (до + Р. в.): до Верховної Ради, до міської ради, до обласної ради, до районної ради, до сільської ради, до місцевих рад, до студради. *Усього від колективу шахти балотується до місцевих рад народних депутатів 23 особи* (Голос України).

У/в чому? (у/в + М. в.): в (виборчому) окрузі. *Кандидат у депутати Верховної Ради України може балотуватися тільки в одному окрузі* (Голос України).

Об'єкт обмеження:

Від/од кого? Від/од чого? (від/од + Р. в.): від/од партії, від/од політичної сили. *Дві особи одночасно балотуватися від партії не можуть* (Інтернет); *Сергій Бондарчук балотується від Волині* (Інтернет); *На посаду мера він балотуватиметься від нейтральної політичної сили* (Інтернет).

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
2. Вихованець І. Р. Система відмінків української мови. – К.: Наук. думка, 1987. – 232 с.
3. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. – К.: Наук. думка, 1992. – 224 с.
4. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис. – К.: Либідь, 1993. – 368 с.
5. Золотова Г. А. Синтаксический словарь: репертуар элементарных единиц русского синтаксиса. – М.: Н., 1988. – 440 с.
6. Кобылянская М. Ф. Глагольное управление в украинском языке (на материале произведений украинских писателей первой половины и 60-70 годов второй половины XIX века): автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.02 «Языки народов СССР (украинский язык)» / М. Ф. Кобылянская. – Черновцы, 1976. – 24 с.
7. Масицька Т. Є. Семантико-синтаксична валентність дієслова: дис. ... кандидата филол. наук: 10.02.01 / Масицька Тетяна Євгенівна. – Луцьк, 1996. – 217 с.

8. Словник української мови: В 11 т. – К.: Наук. думка, 1970-1980. – Т. I-XI.
9. Співак О. Зміни в нормах дієслівного керування в сучасній українській літературній мові (20-90-і роки ХХ ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «українська мова» / Співак Орест. – К., 1997. – 25 с.
10. Степаненко Я. М. Диференціація об'єктного значення в семантико-синтаксичній структурі речення: дис. ... кандидата філол. наук: 10.02.01 / Степаненко Ярослав Миколайович. – Київ, 2008. – 223 с.
11. Український орфографічний словник: понад 175 тис. слів / [уклад. В. В. Чумак [та ін.]; за ред. В. Г. Скляренка]. – Вид 9-е, переробл. і доповн. – К.: Довіра, 2009. – 1011 с.

Larysa KOLIBABA

Materials of the Dictionary of Grammatical Government of Verbs

The article is devoted to theoretical bases and principles of compilation of the first modern Ukrainian linguistic Dictionary of grammatical government of verbs. The structure of vocabulary entries is thoroughly described. The specimens of the vocabulary entries of grammatical government of verbs are offered.

Олександр Скопненко

Тетяна Цимбалюк-Скопненко

**Матеріали до «Словника фразеологічних
синонімів Миколи Лукаша»**

Попередні матеріали до цього Словника (початок літери Б) опубліковано в дев'ятнадцятому випуску «Лексикографічного бюлетеня» (2010). Словникові статті названої майбутньої лексикографічної праці заплановано побудувати таким чином: передусім позначатиметься лексична змістова домінанта фразеологічного ряду, далі – тлумачення синонімічного ряду, у разі потреби – повторення дефініції біля деяких наступних членів синонімічного ряду із зазначенням семантичних відтінків з абзацу, фразеологічна одиниця, дібрана з перекладних та оригінальних творів, стилістичні ремарки, ілюстративні